

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. ja 2. osa: Näkymiä seuraavien sukupolvien Suomeen VNS 16/2022 vp

Johdanto.....	1
1. Skenaariotyö: epävarmuustekijöitä ja uusia mahdollisuuksia.....	2
2. Väestöpoliittiset suositukset osaksi ennakointityötä ja tulevaisuusskenaarioita	3
3. Kansainvälinen muuttoliike haastaa Eurooppaa	4
4. Syntyvyyden kehitys ja perheystävällisyys Suomessa.....	4
5. Alue- ja kaupunkikehitys suhteessa väestön vähenemiseen	5
6. Muut maanosat, erityisesti Afrikka: syntyvyys ja väestönkasvu.....	5
7. Vihreä siirtymä ja oikeudenmukaisuus	6
8. Digitaalisen hyvinvoinnin tukeminen ja sosiaalinen kestävyys.....	7
9. Arvot ja asenteet murroksessa	7
10. Väestöliiton politiikkasuositukset.....	8
Viitteet	9

Pyydettyinä lausuntona, Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. ja 2. osa: Näkymiä seuraavien sukupolvien Suomeen VNS 16/2022 vp, Väestöliitto ry lausuu kunnioittaen seuraavaa:

Johdanto

Tulevaisuusselonteko muodostaa hyvän ja monipuolisen pohjan hallituksen ja eduskunnan työlle. Selonteon tehtävänä on tunnistaa päätöksenteon kannalta tärkeitä ja tulevaisuudessa erityistä huomiota vaativia asioita. Tavoitteena on rakentaa seuraavien sukupolvien Suomea ja vahvistaa Suomen tulevaisuusvalmiuksia. Ennakointi ja muutostekijöiden tunnistaminen myös pidemmällä tähtäimellä ja poikkihallinnollisesti on yhä tärkeämpää erilaisten laajojen kriisien keskellä.

Tulevaisuusselonteon ensimmäisessä osassa, Seuraavien sukupolvien Suomi -skenaariotyössä, on kartoitettu kiinnostavalla tavalla mahdollisia yhteiskunnallisia, teknologisia, taloudellisia, ympäristöllisiä ja poliittisia muutoksia. Lisäksi on konkretisoitu näihin liittyviä epävarmuuksia sekä muutosten vaihtoehtoisia kehityskulkuja vuoteen 2040 mennessä.

Kuten selonteossa mainitaan, yksikään skenaarioista ei todennäköisesti toteudu sellaisenaan, ja moniin kehityskulkuihin ehdimme vielä vaikuttaa. Kussakin skenaariossa on pohdittu sen tuomia mahdollisuuksia sekä riskejä, jotka edellyttävät erilaisia toimenpiteitä varautumisen tueksi.

Tulevaisuusselonteon toisessa osassa on selvitetty, miten lainvalmistelussa voidaan nykyistä paremmin hyödyntää ennakointia ja huomioida tulevia sukupolvia ja heidän oikeuksiaan. Taustalla on useita kansallisia ja kansainvälisiä linjauksia ja kehittämistavoitteita. Vaikka selonteon skenaarioprosessi osui samoille vuosille kuin koronapandemia, on selonteon pohjana valtava määrä yhteistyötä, yhteiskehittämistä ja osallistamista, mitä on pidettävä myönteisenä asiana. Olisi suotavaa, että pitkäaikaisten muutostekijöiden tunnistamista valtiohallinnossa voidaan jatkaa myös tulevinä vuosina.

Väestöliitto keskittyy tässä lausunnossa erityisesti omaan perustehtäväänsä kuuluviin osa-alueisiin. Ehdotustemme taustalla on myös tuoretta tutkittua tietoa. Mainitut sivunumerot viittaavat Tulevaisuusselonteon (jatkossa: selonteon) sisällysluetteloon. Loppuun olemme koonneet tiiviisti Väestöliiton omia politiikkasuosituksia.

1. Skenaariotyö: epävarmuustekijöitä ja uusia mahdollisuuksia

Skenaariotyötä, jota Tulevaisuusselonteon yhteydessä on monipuolisesti tehty, voi pitää hyvin ansiokkaana. Kiinnostavia ovat selonteossa esitetyt vaihtoehtoiset kehityskulut vuoteen 2040 asti (luku 4.5.4.): *Paratiisi, Kuplautunut todellisuus, Polarisoitunut yhteiskunta ja Kriisiytynyt järjestelmä*.

Huomio kiinnittyy siihen, että skenaarioiden käsittelyssä sanavalinnat viittaavat pääosin aikuisväestöön, ensi sijassa työikäisiin – ja heistäkin erityisesti työ- ja toimintakykyisiin. Perhe-käsitteeseen voidaan selonteossa tulkita viitattavan osana läheisiä, mutta varsinaisesti sanaa perhe ei selonteossa käytetä. Yhteiskunnan toimijoina näyttäytyvät selonteossa yksityisten ihmisten lisäksi toisaalta julkinen sektori, toisaalta yksityiset yritykset. Sen sijaan kolmannen sektorin järjestöt ja kansalaisyhteiskunta eivät erotu skenaarioiden tiivistelmästä. Koulutusta tai elinikäistä oppimista ei juurikaan tuoda esiin.

Skenaariot yksinkertaistavat ja tiivistävät mahdollisia kehityskulkuja ja haasteita. Olisiko kuitenkin syytä miettiä moninaisempaa toimijuutta, laajempaa ihmiskäsitystä ja vahvempaa sosiaalisten verkostojen näkökulmaa? Kaikki yhteiskunnan täysivaltaiset jäsenet eivät kuulu kategoriaan työikäiset työ- ja toimintakykyiset.

Luvussa 5 esitetyt skenaariot *Yhteistyön maailma, Kiihtyvän kilpailun maailma, Itäinen maailma ja Murtuva maailma* ovat kaikki oikeastaan jo täällä. Mikä suunta näistä vahvistuu entisestään, ja millä hinnalla, on koko tulevaisuudellemme elintärkeä kysymys. On tarkasteltava menneisyyden oppeja, painolasteja ja tietopohjaa suhteessa tulevaisuuden suunnitelmiin.

Kaiken kaikkiaan on todennäköistä, että elementtejä näistä kaikista skenaarioista tullaan lähivuosina ja - vuosikymmeninä näkemään.

Sitran Megatrendit 2023- julkistuksen yhteydessä nousi esiin kaksi tekijää tulevaisuuden muodostamisessa (ks. Dufva & Rekola 2023): Ensinnäkin, on päästävä eroon nk. hankaluusharhasta, jossa ajatellaan, että muutokset ovat hankalampia kuin mitä ne oikeastaan ovat. Hankaluuden sijaan kannattaa keskittyä vahvasti siihen, mitä voimme saada tilalle, ei sitä kuinka vaikeaa kaikki on. Toiseksi Suomessa on luotettava omiin vaikutusmahdollisuuksiimme globaalissa maailmassa. Usein Suomessa vähätellään vaikutustamme, johtuen esimerkiksi kansakunnan koosta, pienestä kieliryhmästämmä tai maantieteellisesti syrjäisestä sijainnista. Viime vuodet, ja monet dramaattiset tapahtumat ympärillämme osoittavat, että Suomella ja sillä mitä teemme, on merkitystä. Suomella on isossa globaalissa maailmassa paljon annettavaa. Samalla se, mihin visionäärisesti, tutkimukseen ja vahvaan tietopohjaan perustuen vaikutamme, on myös meille itsellemme eduksi. On tärkeää, että hallituksen strategista päätöksentekoa tuetaan entistä vahvemmin ennakkointi- ja tutkimustiedolla.

Väestöliitto haluaa korostaa eri skenaarioiden kohdalla erityisesti työtä, jota tehdään ihmisten hyvinvoinnin, työn ja toimintakyvyn, samoin kuin toimivien ihmissuhteiden ja sosiaalisten verkostojen hyväksi. Hyvinvoivassa yhteisössä yksilö pystyy olemaan aktiivinen, ottamaan vastaan uutta tietoa, muokkaamaan omaa toimintaansa sen pohjalta, sekä olemaan tarvittaessa apuna ja tukena myös toisille. Perheet kaikessa monimuotoisuudessaan ovat keskeinen ihmissuhteiden kasvualusta. Myös järjestötoiminnan ja kansalaisyhteiskunnan merkittävä rooli ja potentiaali yhteisöllisyyden rakentajina on tärkeä tunnistaa ja tuoda esiin. Väestöpoliittisten suositusten kytkeminen vahvasti mukaan eri skenaarioihin on jatkotyöstämisessä erittäin suositeltavaa.

2. Väestöpoliittiset suositukset osaksi ennakkointityötä ja tulevaisuusskenaarioita

Väestöliitto on esittänyt (Väestöpoliittinen ohjelma, 2020) kymmenen tavoitetta ja suositusta Suomen väestöpolitiikalle. Vaikka maailman ja kotimaan väestönkehitys on tämän vuosisadan suuria muutoksia, teema saa selonteossa liian vähän huomiota. Väestötrendien ja väestöpoliittisten tavoitteiden kuljettaminen läpileikkaavasti Tulevaisuusselonteossa olisi jatkossa tärkeää. Väestöliiton (2022) mielestä Suomi tarvitsee alenevan syntyvyyden, kasvavan maahanmuuton ja eriytyvän aluekehityksen vuosikymmenille inhimillisten voimavarojen politiikkaa sekä uutta kansallista väestöstrategiaa. Väestöpoliittiset suosituksemme ovat:

1. *Sopivan kokoinen Suomi ei kutistu vielä.* Maltillinen, noin 0,3 prosentin vuotuinen väestönkasvu, on perusteltua seuraavien vuosikymmenten aikana hyvinvointivaltion rahoituspohjan turvaamiseksi.
2. *Tasapainoinen väestönkehitys on ekologisesti kestävä.* Kestävän kehityksen tavoitteet ovat lähtökohta kaikelle väestöpolitiikalle. Suomi edistää kestävää taloutta ja väestönkasvua kansallisesti ja kansainvälisesti.
3. *Syntyvyyden nousu Suomessa on tavoiteltava asia.* Sosiaalisen ja taloudellisen kestävyys kannalta olisi suotavaa, että vuosittainen kokonaishedelmällisyys nousisi 1,9 lapseen. Tämä taso saavutettaisiin, jos ihmiset saisivat toivomansa määrän lapsia.
4. *Ihmisiä on tuettava saamaan niin monta lasta kuin he itse toivovat.* Perhesuunnittelun palveluiden, hedelmällisyysneuvonnan ja hedelmöityshoitojen on oltava kaikkien saatavilla. Lisäksi lapsiperheiden toimeentuloon ja hyvinvointiin on varattava riittävät resurssit, jotta ero toivotun ja toteutuneen lapsiluvun välillä pienenee.

5. *Hyvät ihmissuhteet ovat kansanterveyden ytimessä.* Väestöryhmien hyvinvointierojen tasaamisenkin kannalta olisi tärkeää, että jokaisella suomalaisella olisi ainakin yksi läheinen ihmissuhde.
6. *Perheystävällisyys koskee kaikkia.* Ajallinen joustavuus ja etätyöt on otettava osaksi uutta normaalia työtehtävien sen mahdollistaessa. Raskaussyrjintää kohtaan tulee olla nollatoleranssi.
7. *Maahanmuutto lisääntyy huomattavasti.* Suomen nykyisen muuttovoiton tulisi kasvaa merkittävästi ja kiintiöpakolaisten määrän kaksinkertaistua. Tarvitsemme tämän tueksi kansainvälistä rekrytointia, kevennettyä maahanmuuttoprosessia työn perässä muuttaville ja toimivia kotouttamispalveluita.
8. *Suomi on houkutteleva ja inhimillinen uusi kotimaa.* Perheenyhdistämistä tulee helpottaa, koska maahanmuuttajien perheenjäsenet ovat olennainen osa maahan integroitumista. Kotoutuminen edellyttää yhteiskunnan vastaanottavuuden vahvistamista niin lainsäädännön, palveluiden kuin arkisen vuorovaikutuksen tasoilla.
9. *Monipaikkaisuus uudistaa alueiden kehityksen.* Aluepolitiikan on edistettävä työn ja asumisen monipaikkaisuutta, sillä se voi kääntää muuttovirtojen haitallisia vaikutuksia.
10. *Kannustimia maastamuuton vähentämiseksi.* Ulkomailla kerääntynyt kokemus ja koulutus tulisi helposti voida soveltaa suomalaisiin kriteereihin ja palkkajärjestelmään.

3. Kansainvälinen muuttoliike haastaa Eurooppaa

Selonteossa todetaan, että Suomi tarvitsee työ- ja koulutusperusteista maahanmuuttoa ja myös muista syistä saapuneet voivat olla voimavara, ja heidän integroimisensa suomalaiseen yhteiskuntaan on tärkeää talouden kestävyys ja hyvinvointiyhteiskunnan turvaamiseksi (luku 3.5.2, s. 134). Suomessa tulee kuitenkin nähdä kaikki maahan tulevat voimavarana, eivät ainoastaan ne, jotka tulevat tänne työ- tai koulutusperusteisesti. Lisäksi on huolehdittava myös työ- ja koulutusperusteisesti Suomeen tulevien kotoutumisesta. Kaikki maahan tulevat, taustastaan riippumatta, tarvitsevat erilaisia kotoutumisen toimenpiteitä.

Kotoutumista tulee jatkossa kehittää niin, että toimenpiteet ovat muokattavissa henkilökohtaisen tarpeen mukaan. Kuten selonteossa mainitaan, *Suomi ja Eurooppa kilpailevat parhaista osaajista muun maailman kanssa. Kilpailu kiristyy sitä mukaa kun korkean tulotason maiden väestö ikääntyy ja maat toteuttavat aktiivisia toimia osaajien veto- ja pitovoiman vahvistamiseksi.* Työperäisen maahanmuuton esteitä on poistettava, ja työelämää on muokattava paremmin vastaanottavaiseksi ihmisten erilaisista kulttuuritaustoista huolimatta, kuten selonteossakin todetaan.

Perheenyhdistämisen haasteet on poistettava riippumatta siitä, millä perusteella kukin maahamme saapuu. Tiedetään myös, että työn tai opiskelun vuoksi maahan muuttaneet eivät jää Suomeen, vaan he tyypillisesti siirtyvät muihin maihin. Suomesta tulee tehdä houkutteleva maa kaikille maahanmuuttajille. Tämä *tavoite vaatii monialaista ja laajaa yhteistyötä niin julkiselta kuin yksityiseltä sektorilta sekä kansalaisyhteiskunnalta, eri alojen järjestöiltä.*

4. Syntyvyyden kehitys ja perheystävällisyys Suomessa

Selonteon luvussa 2.2. huomio kiinnittyy seuraaviin asioihin ja tärkeisiin täydennystä vaativiin kohtiin:

1. Syntyvyyden kehitys ja perheystävällisyys vaikuttavat keskeisesti väestön määrään, väestön hyvinvointiin ja osaamiseen sekä työvoiman saatavuuteen ja ihmisten hyvinvointiin.
2. Syntyvyyden kehitys vaikuttaa suoraan siihen, paljonko työvoimaa on tulevaisuuden työmarkkinoilla.

3. Lapsiperheystävällisyys yleisesti vaikuttaa osaltaan toivotun lapsiluvun toteutumiseen ja työn ja muun elämän tasapainoon.
4. Työn ja erilaisten perhetilanteiden yhteensovittaminen, työelämän perheystävällisyys, on olennainen tekijä ihmisten arjen ja hyvinvoinnin, kuten myös tuottavuuden, kannalta.
5. Laajasti katsoen perheystävällisyys vaikuttaa myös maahanmuuttajien houkuttelemiseen Suomeen, heidän kotoutumiseensa sekä tämän kautta työikäisen väestön määrään.

Edellä mainittuja teemoja ei mainita Selonteon luvussa 2 lainkaan. Esimerkiksi ihmislähtöisen toimintakulttuurin käsittelyssä (luku 2.3, s. 31) olisi luonteva paikka perheiden ja perheystävällisyyden tarkastelulle. Useimmilla suomalaisella on tärkeitä perhesiteitä läpi elämän, ja ne vaikuttavat ratkaisevasti hyvinvointiin, ihmisten toimintakykyyn ja koko yhteiskuntaamme.

Työnteko, paitsi toimeentulon lähteenä, samalla vahvistaa monille tärkeitä sosiaalisia verkostoja, merkityksellisyyden kokemusta sekä omia vaikutusmahdollisuuksia. Työelämän perheystävällisyys on Suomen valttikortteja maailmalla. Uusi perhevapaamallimme sekä työnteon joustavuutta tukeva lainsäädäntö herättävät kansainvälistä kiinnostusta. *Syntyvyyttä ja työelämän perheystävällisyyttä* tulee jatkossakin Suomessa tukea, tutkia ja kehittää.

5. Alue- ja kaupunkikehitys suhteessa väestön vähenemiseen

Selonteossa käsitellään eriytyvää alue- ja kaupunkikehitystä (luku 3.5.3., s. 135 alkaen). Vaikka selonteon muissa kohdissa mainitaan väestön ikääntyminen ja siihen liittyvä huoltosuhteen vinoutuminen ja palvelujen tarpeen kasvu, jää liian vähäiselle huomiolle, että Suomen väestö vähenee useissa kunnissa ja hyvinvointialueilla. Tähän haasteeseen on vastattava niin sosiaalisen kuin ekologisen kestävyyskannalta.

Usein ajatellaan, että väestön väheneminen voi edistää ekologista kestävyttä, mutta tutkimustieto tästä on vähäistä ja viittaa pikemmin päinvastaiseen. Väestön väheneminen on suunniteltava pitkällä tähtäimellä niin, että väestökato edistää eikä uhkaa luonnon moninaisuutta. Nopeasti ikääntyvien Aasian maiden kokemus osoittaa, että vailla kokonaissuunnittelua ja resursointia väestökato voi lisätä niin alueen hiilijalanjälkeä kuin luontokatoa (ks. esim. Sorsa 2020; Matanle 2017). Hallittu ja hyvinvointia tukeva väestön vähenemisen politiikka on uusi haaste, joka entisestään korostaa tarvetta laatia Suomelle *väestöpoliittinen strategia*.

6. Muut maanosat, erityisesti Afrikka: syntyvyys ja väestönkasvu

Afrikan maanosan merkitys kasvaa kulttuurisesti ja poliittisesti vuoteen 2100 asti. Nigeriasta ennustetaan seuraavaa uutta poliittista suurvaltaa. Afrikan merkitys Suomelle ei siis ensisijaisesti ole vain "talouskumppani", kuten selonteossa annetaan ymmärtää. Osioon 3.1.10 (Afrikka valintojen edessä, s. 68 alkaen) voisi liittää myös osiosta 3.5.1 (Epätasainen demografinen kehitys, s. 128 alkaen) maininnan Afrikan väestönkasvusta ja maanosan syntyvyyden kehityksestä.

Vuoteen 2100 asti, ensin Aasian, sitten Afrikan, syntyvyyden kehitys vaikuttavat vahvimmin siihen, milloin maailman väestönkasvu taittuu. Afrikan väestönkasvu taittuisi nopeammin, jos seksuaali- ja lisääntymisoikeudet toteutuisivat ja jos kaikki voisivat saada toivomansa määrän lapsia. Suomi voi osaltaan vaikuttaa siihen, miten sukupuolten välinen tasa-arvo ja ihmisoikeudet sekä mahdollisuus

perhesuunnitteluun toteutuvat korkean syntyvyyden maissa. Seksuaali- ja lisääntymisterveys on tärkeää pitää Suomen kehityspolitiikan yhtenä keskeisenä painotuksena.

7. Vihreä siirtymä ja oikeudenmukaisuus

Miten ilmastonmuutoksen hillintä, luontokadon torjunta ja vähähiiliseen talouteen siirtyminen tehdään oikeudenmukaisesti? Selonteon luvussa 2.6. (s. 35 alkaen) tarkastellaan tulevien sukupolvien mahdollisuuksia sosiaalisesti, taloudellisesti ja ympäristöllisesti kestäväan elämään. Väestöliitto korostaa selonteossakin esiin nostettua ylisukupolvista ajattelua, samoin kuin tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden huomioon ottamista päätöksenteossa ja hallinnossa. On huolehdittava vastuullisesti siitä, että lainsäädännössä ennakoidaan tulevia yhteiskunnallisia muutoksia. Ennakoinnin on perustuttava laadukkaisiin tutkimuksiin ja vaikutusarviointeihin. Tämän lisäksi tarvitaan ihmisten ja kansalaisjärjestöjen osallistamista; yhtenä painotuksen lasten ja nuorten kuuleminen.

Nykyisten ja tulevien sukupolvien hyvinvoinnin turvaaminen edellyttää uusia päätöksenteon ja osallistamisen malleja ja mittareita kokonaiskestävyyden saavuttamiseksi. Päätöksenteon tueksi on kehitettävä toimintaympäristötietoisuutta, toiminta- ja turvallisuusympäristön ennakointia sekä riskien hallintaa. Ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden samanaikainen huomioiminen päätöksenteossa on johdonmukaisen politiikkanteon ydinkysymyksiä. Suomeen on luotava *yhteinen vaikutusten seurantajärjestelmä, joka pitää sisällään siirtymän taloudelliset, sosiaaliset ja ekologiset vaikutukset*.

Väestöliitto haluaa korostaa erityisesti *sosiaalista ulottuvuutta*, joka on avaintekijä vihreässä siirtymässä. Tätä voidaan vahvistaa esimerkiksi kansalaisdialogin keinoin, esimerkiksi asettamalla ilmastonmuutoksen kansalaispaneeli. Kansalaisyhteiskunnan toimintaa tulee laajemminkin hyödyntää, esimerkiksi kokoamalla kotitalouksien ja yritysten vapaaehtoisesti tekemiä hiilipäästöselvityksiä kansalliseen tietokantaan.

Siirryttäessä vihreään yhteiskuntaan joudumme entistä tarkemmin huomioimaan väestörakenteen ja digitalisoinnin muodostamia haasteita sekä tarttumaan niiden luomiin mahdollisuuksiin. Eri väestöryhmien kyky omaksua ilmastokriisin vakavuus ja sopeutua tuleviin muutoksiin vaihtelevat. Lisäksi muutosten seuraukset kohtelevat ihmisiä epätasaisesti.

Luvussa 3.5.4 (Eriarvoistumisen ja yhdenvertaisuuden ristiriitainen kehitys, s. 138) kuvataan haasteita, jotka liittyvät eriarvoistumiseen ja yhdenvertaisuuteen. Sen sijaan siinä ei kuvata keinoja, joilla eriarvoistumista voidaan vähentää tai vastaavasti yhdenvertaisuutta lisätä. Monilla tavoin, myös vihreässä siirtymässä, voitaisiin aiempaa paremmin hyödyntää saavutettavien digitalisten palveluiden antamia mahdollisuuksia eriarvoistumisen ehkäisijänä ja yhdenvertaisuuden vahvistajana.

Ilmastopolitiikan eriarvoistavat vaikutukset eri väestöryhmiin ja erilaisiin monimuotoisiin perheisiin on huomioitava ja niitä on tasoitettava politiikkatoimilla. Tämä edellyttää konkreettisia suunnitelmia ja tutkittua tietoa. Kuten Agenda 2030:ssä todetaan, tulee *vihreän kehityksen suunnitelmassa nostaa keskeiseksi sosiaalinen ulottuvuus ja oikeudenmukaisuus*, jonka ytimenä on 'Ketään ei jätetä – Leave no one behind' -periaate.

8. Digitaalisen hyvinvoinnin tukeminen ja sosiaalinen kestävyys

Selonteon monissa kohdin nostetaan esille digitalisaatio. On ilmeistä, että digitalisaatio muuttaa lähes kaikkia elämänalueita työstä ja arjen asioimisesta harrastuksiin ja sosiaalisiin suhteisiin (luku 3.5.6, s. 148). Digitalisaatio sinänsä luo paljon uusia mahdollisuuksia, palveluita ja merkityksellisiä sisältöjä ihmisten elämään. Digitalisaatio voi helpottaa sosiaalisten suhteiden ylläpitoa sekä mahdollistaa erilaisen yhteydenpidon ja harrastamisen tapoja paikasta riippumatta, esimerkiksi harvaan asutuilla seuduilla tai niiden henkilöiden kohdalla, joilla on liikkumiseen liittyviä rajoitteita. Toisaalta digitalisaatio voi myös muuttaa vähentää arjen fyysistä aktiivisuutta, huonontaa unen laatua ja kasvattaa erityisesti nuorten epävarmuutta ja mielenterveysongelmia.

Teknologinen murros edellyttää *digitaalisen hyvinvoinnin tukemista* (Tammissalo ym. 2020). Kansalaisten digitaalinen hyvinvointi koskettaa monia politiikkalohekoja, kuten sosiaali- ja terveyspolitiikkaa, koulutuspolitiikkaa, työpolitiikkaa ja turvallisuuspolitiikkaa. Digitaalinen hyvinvointimme on myös riippuvaista sekä kansallisesta että kansainvälisestä teknologia-alaa koskevasta päätöksenteosta.

Selonteon luvussa 3.4.2 (Teknologinen murros, s. 108 alkaen) käsitellään digitalisaatiota teknologisen murroksen yhtenä osana. Digitalisaatiota on perinteisesti viety eteenpäin ja tutkittu pitkälti luonnontiede- ja teknologiapainotteisesti. Monista keskeisistä aihetta koskevista työryhmistä ja elimistä on usein puuttunut arjen, eri ihmisryhmien ja yhteisöjen näkökulma. Ainoastaan digitalisaation saavutettavuudessa näitä näkökohtia on jonkin verran otettu huomioon. Suomeen siis tarvitaan taho, joka *seuraa digitalisaation sosiaalista kestävyttä ja digihyvinvointia laaja-alaisesti*.

Ikääntynyt väestö on aktivoitunut digitaalisten välineiden ja palvelujen käytössä (luku 3.5.6, s. 147). Kuitenkin on havaittavissa jo nyt, että esimerkiksi muistisairaouden kanssa elävälle henkilölle tai hänen läheiselleen, tuo digitalisaation valtavirta uusia haasteita arjessa ja omassa toimintaympäristössä selviytymiselle. On varmasti mahdollista kehittää laitteita, tunnistautumistapoja ja teknologiaa siihen suuntaan, että hyvin erilaisissa elämäntilanteissa arjen asioiden hoitaminen on mahdollisimman sujuvaa.

Jo nyt digitalisaatio on tuonut monet palvelualustat ja vertaistuen ym. tuen muodot sosiaali- ja terveyspalveluissa niillekin, joille ne aiemmin olivat maantieteellisen etäisyyden tai muiden rajoitusten vuoksi mahdottomia saavuttaa tai käyttää. Yhteiskunnassamme on turvattava sekä julkisen että kolmannen sektorin tarjoama tuki ja palvelut, ja niiden kehittäminen ympäröivää todellisuutta vastaaviksi. Digitaalitojen kehittäminen on osa elinikäistä oppimista, ottaen huomioon samalla ihmisten erilaiset oppimisen kyvyt.

9. Arvot ja asenteet murroksessa

Selonteossa on tiivistetty hyvin, kuinka arvojen ja elämäntapojen muuttuminen vaikuttaa yhteiskunnassa erittäin laajasti (luku 3.5.7, s. 149). Arvot vaikuttavat ihmisten asenteissa ja toiminnassa, ja niiden kautta arvoilla on vaikutusta esimerkiksi sosiaaliseen yhteenkuuluvuuteen, ihmisten aktiivisuuteen ja osallisuuteen, yhteiskuntarauhaan ja demokratiaan sekä hyvinvointiin ja terveyteen.

Väestöliitto nostaa yhtenä tulevaisuutta koskevana *huolena esille polarisaatiokehityksen*. Suuret näkemyserot, arvoriistiriidat ja jakolinjat väestön sisällä voivat heikentää väestön turvallisuuden tunnetta. Silti, kuten tutkimuksetkin osoittavat, suuri enemmistö väestöstä jakaa myös monia yhteisiä arvoja ja asenteita.

Arvojen ja ristiriitojen kärjistymistä voidaan ehkäistä lisäämällä rakentavaa dialogia ja vuorovaikutusta eri väestöryhmien välillä. Tässä kohdin digitalisaatio nousee jälleen esille sekä mahdollisuutena että uhkana. Esimerkiksi sosiaalisessa mediassa käytetyt polarisaatiota lisäävät keinot ovat usein erittäin kyseenalaisia. Niitä käytetään härskistikin vallan vahvistamisen, ristiriitojen kylvämisen ja oman edun tavoittelun välineenä. Olisiko Suomessakin syytä lisätä suosituksia, valvontaa ja rajoituksia, jotka liittyvät erityisesti alaikäisten lasten ja nuorten altistumiselle sosiaalisen median sisällöille? Toisaalta esimerkiksi ympäristötietoisuuden ja ympäristöarvojen leviämiseksi, oman persoonan kehitykselle tai ihmissuhdetaitojen kehittymiselle sosiaalinen media on myös erinomainen alusta, ja monilla sosiaalisen median vaikuttajilla on tärkeä rooli lasten ja nuorten muodostaessa käsityksiään maailmasta ja tulevaisuudestaan.

10. Väestöliiton politiikkasuositukset

Väestöliitto painottaa, että

- 1) Suomi tarvitsee inhimillisten voimavarojen politiikkaa ja uutta kansallista väestöstrategiaa alenevan syntyvyyden, kasvavan maahanmuuton ja eriytyvän aluekehityksen vuosikymmenille
- 2) Suomen tulevaisuusvalmiuksissa ja ekologisen, taloudellisen ja sosiaalisen kestävyuden keskiössä ovat monipuolinen ja kehittyvä toimijuus, vahvat sosiaaliset verkostot ja ihmisoikeuksien toteutuminen
- 3) Perhe on keskeinen yhteiskunnan yksikkö. Perheiden monimuotoisuuden ja merkityksen pitää näkyä jatkossa inhimillisten voimavarojen politiikassa ja politiikkasuosituksissa. Yhteiskuntamme elinvoimaisuus ja sosiaalinen hyvinvointi edellyttää, että Suomi on lapsi- ja perheystävällinen maa.
- 4) Seksuaali- ja lisääntymisterveyttä ja -oikeuksia tulee edistää ja näihin liittyvät palvelut turvata kaikille sukupuolille läpi elämän
- 5) Suomen tule kantaa globaalia vastuuta pitämällä kehityspolitiikan prioriteettina seksuaali- ja lisääntymisterveyden ja -oikeuksien edistämistä
- 6) Suomeen tarvitaan väestöstrategian valmistelua ja inhimillisten voimavarojen politiikan linjaamista tulevalla seuraavalla hallituskaudella 2023 alkaen.

Helsinki, 26.1.2023

VÄESTÖLIITTO RY

Eija Koivuranta
toimitusjohtaja

Viitteet

Dufva, Mikko ja Rekola, Sanna: *Megatrendit 2023. Ymmärrystä yllätysten aikaan*. Sitran selvityksiä 224.
https://www.sitra.fi/app/uploads/2023/01/sitra_megatrendit-2023_ymmarrysta-yllatysten-aikaan.pdf

Matanle, P (2017). *Towards an Asia-Pacific 'Depopulation Dividend' in the 21st Century: Regional Growth and Shrinkage in Japan and New Zealand*. The Asia-Pacific Journal: Japan Focus. March 15, 2017. Volume 15, Issue 6, Number 5.

Sorsa, T. (2020). *Kestävän väestönkehityksen Suomi. Väestöliiton väestöpoliittinen raportti 2020*.
<https://www.vaestoliitto.fi/verkkojulkaisut/kestavan-vaestonkehityksen-suomi/>

Tammisalo, K. ym. (2022). *Digitaalinen hyvinvointi perheissä: Suomi hyvin käytetyn ajan mallimaaksi*. VN Teas 43.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162438>

Väestöliiton väestöpoliittinen ohjelma (2020). *Kestävän väestönkehityksen Suomi: Väestöliiton suositukset*.
<https://www.vaestoliitto.fi/verkkojulkaisut/kestavan-vaestonkehityksen-suomi/#vaestoliiton-suositukset>

Väestöliitto (2022). *Inhimillisten voimavarojen politiikka Suomen väestönkehityksen tueksi*. Syyskokouskannanotto 30.11.2022, Väestöliitto ry.

Lisätiedot

Eija Koivuranta, toimitusjohtaja, eija.koivuranta@vaestoliitto.fi